

tekst gilbert leistra
ZIE JE HIER BROOD IN?

Nieuwe verdien- modellen ten behoefte van bos en natuurbeheer

Kijk eens naar onderstaand bos, en vraag je het volgende af ... Zie je hier brood in?

Het lijkt een rare vraag. Wie in het bos van de rust geniet, zal zich niet snel afvragen of dat stukje natuur ook 'kan werken' of 'geld kan opleveren'. Toch staat de vraag of er brood in zit, centraal in de beheerpraktijk van bos- en natuureigenaren. Bos- en natuurbeheer gaan weliswaar vaak om het behouden en beschermen van waardevolle en aantrekkelijke natuur, maar deze activiteiten kosten ook geld. Van oudsher is houtproductie een belangrijke bron van inkomsten, maar rendabel bos- en natuurbeheer blijft een uitdaging. Een uitdaging die bovendien urgenter wordt met de versoering van natuursubsidies vanuit de overheid.

Omdat de uitdaging van het werkveld ook de uitdaging is van toekomstige professionals, is de opleiding Bos- en Natuurbeheer van Hogeschool Van Hall Larenstein (VHL) samen met het werkveld op zoek naar nieuwe

verdienmodellen. Dit alles met het doel natuur blijvend te behouden en te beschermen. Om deze duurzaamheidsuitdaging handen en voeten te geven werkt VHL samen met de Federatie Particulier Grondbezit (FPG) en de Vereniging van Bos- en Natuureigenaren (VBNE).

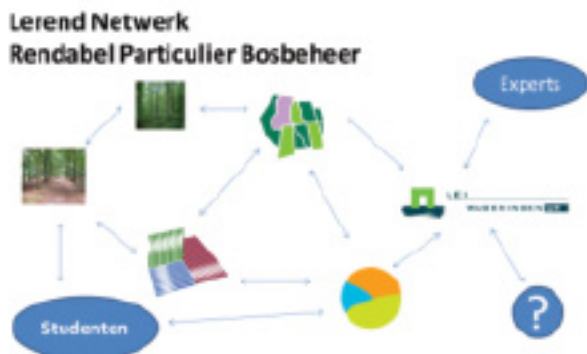
In dit artikel beschrijven wij de stappen die wij zetten in onze zoektocht naar nieuwe verdienmodellen. Uit onze zoektocht blijkt dat de vraag 'zie je hier brood in?' ook heel letterlijk kan worden genomen. Kun je ook uit bovenstaand bos voedsel oogsten en is het mogelijk als eigenaar daaraan te verdienen? Beide vragen werden tijdens onze zoektocht helder en daar wordt nu een antwoord op gezocht.

Stap 1: Creëer een lerend netwerk

Er is al veel geschreven over nieuwe verdienmodellen in relatie tot natuur. Maar wat op papier veelbelovend oogt, laat zich niet automatisch vertalen naar de praktijk van bijvoorbeeld een kleine particuliere natuureigenaar. Om die reden hebben VHL, FPG en VBNE het plan om een lerend netwerk te faciliteren waarin de concrete uitdagingen van particuliere eigenaren centraal staan. Het lerend netwerk heeft niet als doel te leren van zogenaamde best practices, maar wil aan de hand van concrete uitdagingen een collectief leerproces in gang zetten. Door de inbreng van de particuliere natuureigenaren aan te vullen met bijdragen van experts, en openstaande vragen in het groene onderwijs via studentprojecten op te pakken, willen we uiteindelijk praktische handvatten bieden die rendabel particulier beheer mogelijk maken.

Tijdens de startbijeenkomst van het netwerk eind 2015 op kennislandgoed Larenstein van VHL hebben twintig particuliere eigenaren stilgestaan bij de uitdaging die zij als individu, maar ook als collectief ervaren. Deze uitdagingen zijn thematisch als volgt in te delen:

- Waardecreatie: welke waarde kan ik aan mijn terrein toevoegen?
- Samenwerking: kan ik dat alleen of ga ik met anderen samenwerken?
- Kennis en kunde: welke kennis en kunde heb ik nog nodig?

Stap 2: Stel de vraag centraal

Vanuit het idee dat een scherpe rake vraag de aandacht legt op wat je echt wilt weten, kan een vraag veel in beweging zetten. Om deze reden is gekozen om bij elke bijeenkomst de vraag van een van de deelnemers en de onderliggende uitdaging centraal te stellen en tijdens de bijeenkomsten met elkaar mee te denken over mogelijke handelingsperspectieven.

Ter voorbereiding van elke bijeenkomst wordt de gastheer of vrouw van de bijeenkomst geïnterviewd door een bij VHL werkzame praktisch filosoof, met als doel een zo scherp mogelijke vraag te formuleren die aan het lerend netwerk kan worden voorgelegd. De vraag die in het voorjaar van 2016 centraal stond kwam van Frank Gorter, rentmeester en aandeelhouder in Landgoed Welna. Zijn vraag was:

Hoe realiseren we op een relatief eenvoudige manier waardecreatie in bestaande natuur met agro-forestry om op termijn een economisch, ecologisch en maatschappelijk beter verdienmodel te hebben?

Anders gezegd, Frank Gorter vraagt zich af hoe hij een voedselbos op zijn landgoed kan realiseren.

Stap 3: Inspireer elkaar

Met bovenstaande vraag als basis daagde Frank Gorter de 25 deelnemers aan de bijeenkomst uit om niet alleen met hem mee te denken, maar ook met hem mee te doen. Hij betoogde dat het bij landgoedbeheer niet alleen om het financiële plaatje gaat. Frank Gorter ziet nog veel meer mogelijkheden voor waardecreatie, namelijk op het gebied van ecologie, sociale verbindingen en inspiratie. Met de realisatie van voedselbossen, niet alleen op zijn landgoed maar ook elders, kunnen landgoederen volgens hem maatschappelijke meerwaarde creëren. Denk aan het produceren van noten en bessen, maar ook van grondstoffen voor medicijnen, cosmetica of nieuwe verpakkingsmaterialen. Zo kunnen eigenaren een bijdrage leveren aan een nieuwe vorm van een voedsel- en grondstoffeneconomie die niet op gespannen voet staat met ons ecologische systeem. De biodiversiteit van een voedselbos is doorgaans ook hoger dan die van een op houtproductiegericht bos. Een dergelijk bos biedt bovendien nieuwe mogelijkheden om mensen bij de natuur te betrekken. En dit alles kan op termijn ook

Wat is een voedselbos?

Voedselbossen, ook wel bekend als eetbare bostuinen, zijn een op permacultuur gebaseerde vorm van natuurbeheer of landbouw. Permacultuur is een ontwerp-systeem waarbij je de natuur letterlijk om de mens heen bouwt en de mens als onderdeel van het gehele ecosysteem beschouwt.

Een voedselbos heeft in de meest ideale vorm verschillende eerdere boom-, struik- en kruidlagen die elk meerdere functies vervullen. Enerzijds produceren de verschillende lagen allerlei eetbare en nuttige producten zoals noten, bessen, vruchten maar ook groentes. Anderzijds zorgt de grote diversiteit van het voedselbos voor ecologische diversiteit en een robuust ecosysteem.

Permacultuur en het fenomeen voedselbos komen van oorsprong uit Australië en de Verenigde Staten, maar krijgen ook in Nederland steeds meer bekendheid. Voedselbossen in Nederland worden echter bijna altijd aangelegd op oude landbouwgrond en niet in bestaand bos- of natuurgebied. Dit brengt de nodige juridische en maatschappelijke uitdagingen met zich mee.

Frank Gorter legt zijn vraag voor aan het lerend netwerk. Foto's: D. Diepenhorst

financieel van meerwaarde zijn. Zo luidt de visie van Frank Gorter voor de toekomst.

Frank Gorter wil graag een voedselbos op landgoed Welna realiseren om deze waardecreatie mogelijk te maken. Maar al snel liep hij tegen diverse vragen en problemen aan, zoals:

- beperkende wet- en regelgeving;
- hoe neem je mede-eigenaren en andere stakeholders mee in het verhaal?;
- hoe kun je als landgoed meer naar buiten gericht opereren?

Aan de hand van stellingen gingen de deelnemers in gesprek over de rol van de mens in het omzetten van natuurlijk kapitaal in financieel kapitaal.

Stap 4: Maak ruimte voor spontane initiatieven

Ter aanvulling op de uitdaging van Frank Gorter gaf voedselbospionier Wouter van Eck een lezing. In zijn

Excursie naar voedselbos Ketelbroek van Wouter van Eck.
Foto. D. Diepenhorst

Food Forest Ketelbroek brengt hij het ideaal van een voedselbos op een oude maïsakker nabij Nijmegen in de praktijk. Zijn verhaal maakte indruk. Tijdens de bijeenkomst werd spontaan een excursie georganiseerd om zijn praktijk in werking te zien.

Wouter van Eck gaf tijdens deze excursie nadere tekst en uitleg over het voedselbos en de eetbare producten die er groeien. Voor een buitenstaander lijkt het bos wellicht een grote wildernis, maar wie beter kijkt kan allerlei structuren en soorten ontdekken die door elkaar heen zijn aangeplant. Er zijn soorten die snel of langzaam groeien, met opbrengsten voor de korte of lange termijn. Het voedselbos vergde wel veel improviseren en proberen, een blauwdruk is niet beschikbaar. Er liggen nog veel vraagstukken en uitdagingen waar je als initiatiefnemer van een voedselbos mee te maken krijgt. Heb je bijvoorbeeld al een bestaand bos, of moet je bij nul beginnen? Wil je het voedselbos combineren met een natuurbestemming of ...? En hoe ontwikkel je een afzetmarkt voor

de producten die het voedselbos levert? De uitdaging is om ecologische, sociale en economische aspecten met elkaar te combineren. Uiteraard vraagt dat ook een dosis creativiteit.

Stap 5: Oogst laaghangend fruit

Frank Gorter kan vooralsnog nog geen voedsel uit zijn bos oogsten. De bijeenkomsten op Landgoed Welna en de excursie naar Food Forest Ketelbroek hebben echter wel wat in beweging gezet en zijn ambitie kan in de toekomst mogelijk worden gerealiseerd. Zo heeft hij in samenwerking met verschillende partijen een POP3-subsidieaanvraag ingediend bij de provincie Gelderland om de mogelijkheden en strategische waarde van agro-ecologie voor landgoederen te onderzoeken. Daarnaast gaat hij in 2017 samen met onder anderen Wouter van Eck een negendaagse cursus over voedselbossen op landgoederen organiseren. Verder is Frank Gorter op basis van deze initiatieven gevraagd om te helpen in het opzetten van een Green Deal 'Voedselbossen' met het ministerie van EZ, de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland, Alterra en andere professionals.

Stap 6: Formuleer nieuwe vragen

De uitdaging van Frank Gorter staat nog recht overeind. Er moeten nog de nodige stappen gezet worden om tot een rendabel verdienmodel te komen. Een van die vervolgstappen is het formuleren van nieuwe vragen die door studenten van de opleiding Bos- en Natuurbeheer worden opgepakt. Aan de hand van de vragen die naar voren kwamen op de eerste thematische bijeenkomst op landgoed Welna, zijn drie studentprojecten gestart. Met deze studentprojecten verzorgt Hogeschool VHL niet alleen maatschappelijk relevant onderwijs voor haar studenten, maar levert als opleiding ook een bijdrage aan de praktijk in de zoektocht naar nieuwe verdienmodellen ten behoeve van duurzaam bos- en natuurbeheer.

De volgende stap!?

Het lerend netwerk heeft tot dusver effect gehad. Er is weliswaar nog geen rendabel voedselbos op Landgoed Welna, maar de eerste stappen in die richting zijn gezet. Of de beschreven stappen als blauwdruk kunnen fungeren bij de uitdaging van andere bos en natuureigenaren, moeten wij nog ontdekken, maar de combinatie van een rake vraag, bevlogenheid en het samenwerken met anderen lijkt een succesvolle combinatie te zijn.

Hogeschool VHL, FPG en VBNE gaan door met zoeken naar de concrete handvatten voor rendabel bos- en natuurbeheer. Mocht u benieuwd zijn naar hun volgende stap dan kunt u contact opnemen met gilbert.leistra@hvhl.nl.